

สถาบันอุดมศึกษาพร้อมหรือยัง...กับการศึกษา ในศตวรรษที่ 21

มนัสกร จันทรมะภา*

นร: แสการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของสังคมโลกได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและการศึกษาของไทย ให้มีการปรับไปในทิศทางที่สนองตอบสู่สังคมของโลกยุคใหม่ ที่มีความเป็นสากล มีมาตรฐานมากขึ้น มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูงของประเทศ ที่ผลิตบัณฑิตในสาขาวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ออกมาใช้สังคม มหาวิทยาลัยได้เตรียมการกับการก้าวไปของการศึกษาในยุคหน้าไว้หรือไม่ อย่างไร

การศึกษาในศตวรรษที่ 21

การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อชีวิตที่ช่วยให้คนมีความรู้ ทักษะด้านภาษา การคิดคำนวณ ความเข้าใจวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นคนฉลาด มีเหตุผล คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักวิธีแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและเพื่อพัฒนางาน อาชีพ การศึกษาทำให้คนงอกงามทั้งด้านร่างกาย จิตใจที่ดี ไม่เห็นแก่ตัว ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในสังคมอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข(พนม พงษ์ไพบูลย์, 2540) ในสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรม สังคมข้อมูลข่าวสาร มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว รับรู้ข้อมูลจากทั่วโลกได้ เกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมการศึกษา สังคม ถือได้ว่าเป็นโลกที่เปิดสามารถเรียนรู้ได้อย่างไร้ขอบเขต นั่นหมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นย่อมทำให้มีผลต่อการ

เปลี่ยนแปลงของประเทศ การศึกษาก็เช่นเดียวกันที่ต้องปรับตัวและมองการศึกษาจากนานาชาติ และเตรียมการที่จะก้าวไปในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การศึกษาไทยในอนาคตได้มีนักการศึกษาหลายคนมองว่า น่าจะมีลักษณะดังนี้

1. การศึกษาที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง (Self Directed Learning) เรียนให้สอดคล้องกับความสามารถ และความต้องการของตนเอง เป็นการเรียนตลอดชีวิต (Life-Long Learning) มีการเรียนในระดับบัณฑิตศึกษามากขึ้น ต้องการได้ความรู้ไปใช้ประยุกต์ในการทำงานของสังคมอุตสาหกรรม

2. การศึกษามีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น การจัดหลักสูตรตามกลุ่มเป้าหมายของผู้เรียน หลายสาขาวิชาหลักสูตรมีความยืดหยุ่นตามตลาดแรงงาน มีวิชาที่จำเป็นต่อการใช้ เช่น ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาที่มีทั้งภาครัฐและเอกชนยังมีหลักสูตรพิเศษ ภาคสมทบ หลักสูตรเฉพาะกิจ 1 ปี 2 ปี 3 ปี และนอกกรอบแบบในหน่วยงาน เช่น การเรียนในโรงงานอุตสาหกรรม การเรียนในโรงแรม ที่ต้องการฝึกคนมาใช้งานเฉพาะ เหล่านี้ถือว่าเป็นการเรียนรู้ในองค์กร (Learning Organization) และนับเป็นการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้วย (Non-University Higher Education) (ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน, 2539) ในอนาคตการจัดการศึกษาจะเป็นความร่วมมือกันทั้งภาครัฐและเอกชน และเป็นเครือข่ายทางการศึกษา

* นิสิตปริญญาเอก สาขาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

3. การศึกษาจะเป็นมาตรฐานและมีคุณภาพ การศึกษานับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศจะเปิดโอกาสให้คนได้มีความรู้ในการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีและต่อยอดเรียนในระดับอุดมศึกษามากขึ้น กระจายโอกาสทางการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่ชนบท ในแผนระยะยาวของทบวงมหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2535-2544) ได้กำหนดการผลิตบัณฑิตเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของประเทศ โดยเน้นการกระจายโอกาสและความเสมอภาค ความสำเร็จ ประสิทธิภาพ ความเป็นเลิศในการปฏิบัติภารกิจ และการมีบทบาทในประชาคมนานาชาติ การจัดการเรียนการสอนจะมีการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับ มีมาตรฐานที่ใกล้เคียงกันเพื่อผดุงคุณภาพการสอน ผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพที่ออกมาสู่สังคม การวิจัยจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยมีการวิจัยในหลายลักษณะ คือเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาสังคม การวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development) การวิจัยเพื่อเลือกบริโภควัฒนธรรม และการวิจัยไทยคดีศึกษา

4. การศึกษาจะมีความเป็นนานาชาติมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนนักศึกษา การเข้ามาเรียนของนักศึกษาต่างชาติ ความร่วมมือกันระหว่างมหาวิทยาลัยไทยและนานาชาติ ดังนั้นหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน เชื่อมต่อการใช้ความรู้เป็นสากลสื่อการเรียน ภาษาอังกฤษจะเข้ามามีส่วนช่วยด้านนี้อย่างมาก

5. เทคโนโลยีจะเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษามากขึ้น ซึ่งเป็นบทบาทของสื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ สื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้เกี่ยวกับอุปกรณ์การเรียน เช่น คอมพิวเตอร์มีบทบาทอย่างมากที่ช่วยการค้นคว้าความรู้ต่างๆ สื่อการเรียนการสอนจะใช้สื่อแบบผสม (Multimedia) การสอนทางไกลช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนจำนวนมากขึ้น สะดวก และรวดเร็ว

บทบาทของอาจารย์และห้องเรียนจะลดลงเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือให้ได้รับการเรียนรู้ที่ต้องการ (Facilitators)

6. มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งวิทยาการจะเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือสังคมมากขึ้นทางด้านวิชาการจะผลิตตำรา สื่อ เอกสารทางวิชาการที่เป็นความรู้แก่ประชาชน ห้องสมุดจะเปิดบริการแก่บุคคลทั่วไป ให้เป็นแหล่งบริการสืบค้นข้อมูลจากทุกแหล่งทั่วโลก โดยเชื่อมโยงทางอิเล็กทรอนิกส์ ให้บริการและเป็นการพัฒนาความรู้ใหม่แก่ชุมชน และสังคม

อนาคตภาพการศึกษาไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งด้านวิชาการ การบริหาร แล้วสถาบันอุดมศึกษาในสภาพปัจจุบันเลื้อยต่อการรับภาพที่ฉายออกมาหรือไม่

สภาพของสถาบันอุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาในขณะนี้มีความวิกฤตจากระบบของการศึกษาเอง ผลกระทบของการเมืองและสภาพเศรษฐกิจ พอสรุปได้ 3 ประเด็น คือ

1. การรับนักศึกษาเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้น เช่น สถาบันราชภัฏ รับนักศึกษาจำนวนมากตามนโยบายทางการเมือง และส่วนใหญ่เป็นสาขาสังคมศาสตร์ ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้นักศึกษาดองงานมากขึ้นและขาดความพร้อมทั้งอาจารย์ อุปกรณ์การเรียนที่มีไม่เพียงพอ ทำให้คุณภาพการศึกษาอยู่ในสภาพที่น่าเป็นห่วง

2. การกระจายโอกาสทางการศึกษายังไม่ทั่วถึง ส่วนมากจะกระจุกตัวอยู่ในส่วนกลาง และมีผลประโยชน์ทางการเมืองเข้ามามีอิทธิพล IT Campus นับว่าเป็นโอกาสที่ช่วยในการเรียนรู้ทางไกล ได้เรียนรู้ในระดับที่เท่าเทียมกับส่วนกลาง แต่ยังต้องรอการอนุมัติและงบประมาณสนับสนุน

จำนวนมากอยู่

3. สภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศที่ตกต่ำอย่างหนัก ส่งผลกระทบทางด้านงบประมาณ การดำเนินงานในสถาบันอุดมศึกษาโดยรวมจนทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนด 7 นโยบายให้มหาวิทยาลัยมีแผนดำเนินการ เพื่อฝ่าภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ (มดิชน, 2540:11) ดังนี้

1. การใช้จ่ายงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ
2. มหาวิทยาลัยทบทวนภารกิจเพื่อประโยชน์และประหยัด
3. ทบวงมหาวิทยาลัยจะอนุมัติเฉพาะหลักสูตรที่จำเป็น
4. ให้มหาวิทยาลัยพัฒนาทางวิชาการได้อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะสาขาที่ขาดแคลน และให้ชะลอการลงทุนที่ใช้บฯ จำนวนมาก
5. ให้มหาวิทยาลัยเร่งประกันคุณภาพ
 - การศึกษา และพัฒนาคุณธรรม สร้างจิตสำนึกการประหยัด นิยมไทยแก่นิสิตนักศึกษา
6. การใช้จ่ายงบประมาณอย่างประหยัด
7. ให้เสนอสภามหาวิทยาลัยอนุมัติมาตรการตามนโยบาย และจัดทำแผนแจ้งทบวงมหาวิทยาลัย ภายใน 90 วัน หลังจากประกาศในวันที่ 19 กันยายน 2540 แล้ว

นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อการส่งนักศึกษาไปเรียนต่อต่างประเทศของทุนรัฐบาลไทย ขณะนี้ ก.พ. กำลังตกลงกับสำนักงานงบประมาณ เพื่อของบประมาณเพิ่ม หากไม่ได้ให้ชะลอไว้ก่อน จนถึงปี 2542 (ไทยรัฐ, 2540:15)

ส่วนทางด้านมหาวิทยาลัยเอกชน กำลังหาทางออก เพื่อช่วยเหลือให้สถาบันอยู่รอด เช่น เปิดอบรมระยะสั้นร่วมกับบริษัทและโรงงาน เพื่อปรัฝ่มือและแรงงาน และเปิดรับนักศึกษาด้าน

เทคโนโลยีมากกว่าด้านบริหารหรือนิติศาสตร์ การส่งอาจารย์ไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทและเอกในต่างประเทศ จึงเป็นปัญหาหนักต้องรับภาระหนักทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น และขณะนี้มหาวิทยาลัยบางแห่งได้ชะลอการก่อสร้าง และการซื้อเทคโนโลยีต่างๆ ไว้ก่อน (สยามรัฐ, 2540:7)

ดังนั้น ผมจะมองเห็นได้แล้วว่า ภาพที่เราวาดไว้ที่ต้องการในมีความก้าวหน้าของการศึกษาระดับที่สูงสุดคือระดับอุดมศึกษาที่ต้องการให้มีขึ้นในอนาคตเมื่อมาเปรียบเทียบกับสภาพการณ์ภาวะวิกฤตของอุดมศึกษาในปัจจุบัน และได้รับผลกระทบอย่างหนักจากเศรษฐกิจที่ตกต่ำแล้ว คุณภาพทางการศึกษายังเป็นสิ่งที่เราต้องการอยู่แต่เราต้องหันมามองความพร้อมความเป็นไปได้ในภาวะการณ์ที่เป็นจริง สถาบันอุดมศึกษาควรปรับตัวและอยู่ได้อย่างมีคุณภาพทางการศึกษาด้วย

ทางเลือกใหม่ของสถาบันอุดมศึกษา คือ

1. สถาบันอุดมศึกษาต้องทบทวนการจัดการศึกษาของสถาบันเองแล้วว่า การจัดการหลักสูตรการเรียนการสอนที่เป็นอยู่ มีอุปสรรคปัญหา สอดคล้องกับความต้องการของประเทศหรือไม่ วิสัยทัศน์ของสถาบันเอง และทิศทางการศึกษาในอนาคตนั้น ความเป็นไปได้ เช่น มหาวิทยาลัยในภาครัฐมีหลายแห่ง ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ควรมาดูความพร้อมอาจารย์ ทรัพยากรภายในที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา ที่เน้นเฉพาะด้านไปในด้าน เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัย และการผลิตบัณฑิตในระดับบัณฑิตศึกษา และเลือกต่อการศึกษาแก่สถาบันการศึกษาในส่วนภูมิภาค การผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาตรีลดลง มหาวิทยาลัยของรัฐด้วยกันต้องมาตกลง และมีทบวงมหาวิทยาลัย ในฐานะผู้ดูแลด้านนโยบายหลักของการอุดมศึกษา และสนับสนุนงบประมาณเป็น

หลักที่ช่วยจะกระจายการผลิตของแต่ละแห่งไม่ให้เข้าซ้อนสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการพัฒนาประเทศ

หน่วยงานหลายแห่งที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาอุดมศึกษา ได้แก่ ทบวงมหาวิทยาลัย รับผิดชอบมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน กระทรวงศึกษาธิการที่จัดการศึกษาอาชีวศึกษา ราชภัฏ กระทรวงกลาโหมที่จัดการศึกษาทางด้านการทัพ และกระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบการผลิตบุคลากรทางการแพทย์สาธารณสุข หน่วยงานเหล่านี้ ควรมีเป้าหมายที่สอดคล้องกันในการผลิตแต่ละสาขา และตามความต้องการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)

สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีความเป็นอิสระในการจัดการศึกษาตามปณิธานของตนเอง และปรับเปลี่ยนได้คล่องตัวมากกว่า สามารถจัดการศึกษาเฉพาะด้าน เช่น มหาวิทยาลัยรังสิต เน้นการผลิตบัณฑิตสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เน้นด้านธุรกิจและการจัดการ โดยแต่ละแห่งควรประสานความร่วมมือความเป็นเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้มหาวิทยาลัยมีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขามากกว่า เปิดมาเพื่อการแข่งขันในสาขาที่เหมือนกัน แต่เป็นความหลากหลายทางการอุดมศึกษาอย่างหนึ่ง ให้ผู้ที่เข้ามามีโอกาสเลือกการศึกษาที่ตนเองต้องการ น่าจะเป็นทางเลือกใหม่แก่สังคมยุคหน้า การศึกษาที่มีความหลากหลายนับว่าเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ

2. สภาวะทางเศรษฐกิจที่ชะลอตัว เป็นปัจจัยหนึ่งที่มหาวิทยาลัยต้องคำนึงในหลายด้าน ได้แก่ การเปิดรับนักศึกษา การพัฒนาอาจารย์ การขยายอาคาร สถานที่ รวมทั้งการซื้ออุปกรณ์เทคโนโลยีใหม่ ต้องพิจารณาให้อยู่บนพื้นฐานของความจำเป็นและมีทางเลือกให้มากขึ้น เช่น การใช้เทคโนโลยีที่เอื้อต่อกันภายในมหาวิทยาลัย

เอง การพึ่งพากันระหว่างมหาวิทยาลัย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายลง การพัฒนาอาจารย์เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ เช่น การศึกษาต่อทั้งในและต่างประเทศ การประชุมสัมมนาในสถาบันและภายนอกสถาบัน ต้องพิจารณาด้วยความรอบคอบ และให้เกิดประโยชน์ต่ออาจารย์และมหาวิทยาลัยด้วย การเรียนการสอนควรตระหนักถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้น อาจารย์ต้องสอดแทรกในบทเรียน ให้นักศึกษามีจิตสำนึกของการประหยัด เห็นคุณค่าของการศึกษาที่ออกไปทำงานให้สังคม รับรู้การเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อนักศึกษาจะได้เรียนรู้และปรับตัวได้ และเมื่อเป็นบัณฑิตแล้ว ความรับผิดชอบต่อสังคมนี้จะคงอยู่เป็นนิสัยที่ดี

3. การให้ประชาชนมีส่วนร่วมใช้บริการทางด้านวิชาการ เช่น อาจารย์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ในรูปบทความทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในสังคมยุคอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมีความพร้อมทั้งทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านความรู้มากมาย เช่น ห้องสมุดที่มีสื่ออิเล็กทรอนิกส์สามารถให้ประชาชนมาใช้บริการ และอาจารย์ให้คำปรึกษาวิชาการในเรื่องที่ประชาชนต้องการ จึงจะเรียกได้ว่าการศึกษาเพื่อมวลชนอย่างแท้จริง

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาอยู่เสมอแต่การศึกษาจะต้องมีจุดยืนที่มั่นคง เพราะการศึกษามีความสำคัญอย่างมากที่เป็นหลักประกันความก้าวหน้าและการพัฒนาประเทศ ดังนั้นในฐานะที่สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับสูง ต้องมีความพร้อมที่จะชี้นำสังคมโดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศกำลังประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง สถาบันการศึกษาต้องดำเนินการ

จัดการศึกษาที่มีคุณภาพ บนทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการศึกษาที่หลากหลายให้ประชาชนได้มีโอกาสเลือกตามที่ต้องการและเหมาะสม การเรียนรู้ในปัจจุบันและอนาคต จะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีสิ่งอำนวยความสะดวกจากสถาบันอุดมศึกษาสนับสนุนมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นคำปรึกษา ผลงานทาง

วิชาการที่เผยแพร่แก่สังคมมากขึ้น การศึกษาจะเน้นไปเพื่อประโยชน์ของมวลชน คงถึงเวลาแล้วที่สถาบันอุดมศึกษาต้องเตรียมความพร้อมเหล่านี้ไว้ เพื่อการศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังจะมาถึงอีก 2 ปี ข้างหน้า การศึกษาต้องนำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของคนและการพัฒนาประเทศเสมอ *******

เอกสารอ้างอิง

"การศึกษาคือปัจจัยที่ 5 ของชีวิต" เติญิวส์ (1 ก.ย. 40) : 11

จรัส สุวรรณเวลา "มหาวิทยาลัยในศตวรรษหน้า" คิดแล้วทำ แล้วคิด. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538

"พิษค่าเงินบาท" กระทบทุน ศธ.ลด"ไทยรัฐ (8 ก.ย. 40): 15

"ทบทวน ประกาศ 7 นโยบายรับภาวะเศรษฐกิจชะลอตัว" มติชน (10 ก.ย. 40)

: 11

ประเวศ วะสี. มหาวิทยาลัยในช่วงเปลี่ยนยุคสมัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

แสงแดด, 2538.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ "ทิศทางการอุดมศึกษาไทยในอนาคต" การอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ม.ค. 2539): 10 -11.

"ม.เอกชนดันสู่พิษเศรษฐกิจตกขายคอร์สสั้น-อ.งานหนักขึ้น" สยามรัฐ (2 ก.ย. 40)

: 7

รุ่ง แก้วแดง "การศึกษาไทยปี 2000" มติชน (2 ก.ย. 2540) : 15, 19.